

Kościół ma program działania!

ks. Piotr Kulbacki

W dobie gwałtownych przemian społeczno-politycznych w Polsce dokonują się szybkie przemiany w obyczajowości. Otwarcie granic dla wymiany gospodarczej oraz dla podróżowania i poszukiwania pracy łatwo powoduje erozję obyczajowości związanej z rodzinnym domem i ojczyzną, wynikającą z przyjmowania lokalnego systemu wartości.

W latach systemu totalitarnego życie rodzinne i społeczne w Polsce narażało na liczne przeszkody, częstokroć absurdalne utrudnienia, które często odreagowywano piciem alkoholu – skoro, pozornie przynajmniej, „nie można było niczego sensownego osiągnąć”. Ostrze działalności trzeźwościowej, zarówno świeckiej, jak i kościelnej, skierowane było przeciw nadużywaniu alkoholu przez dorosłych w domu, w zakładach pracy oraz ku chronieniu młodzieży przed piciem alkoholu i obyczajowością alkoholową dorosłego pokolenia.

W Polsce zawsze mieliśmy większą wrażliwość na problemy alkoholowe – wiązało się to z walką o przetrwanie narodu w okresie rozbiorów i wojen. Względna izolacja od krajów Zachodu wytworzyła w nas przekonanie, że problemy alkoholowe występują przede wszystkim na wschodzie Europy, natomiast kraje o wysokiej stopie rozwoju materialnego cechuje „kultura” używania napojów al-

koholowych. Mit ten związany jest z różnymi modelami picia alkoholu – w krajach śródziemnomorskich funkcjonuje raczej chodzenie na ciągłym „rauszu” niż picie do całkowitego zamroczenia, co może umknąć uwadze niezbyt zaangażowanego obserwatora.

Otwarcie granic spowodowało łatwowiejne poddanie się na wielu odcinkach procesowi alkoholizowania się społeczeństwa. Proces ten jest świadomie stymulowany cynizmem reklamujących się producentów alkoholu, przede wszystkim piwa.

W latach 90. przemysł piwowarski stał się najnowocześniejszą gałęzią przemysłu spożywczego w Polsce. Browary przejęte przez światowe koncerny z niezwykłym sprytem inicjują kampanie reklamowe piwa jako rzekomego antidotum na tradycje wysokoprocentowej wódki. W ten sposób weszliśmy w charakterystyczny dla końca XX wieku trend alkoholizowania społeczeństw podanych presji coraz intensywniejszego konsumpcyjnego stylu życia. Jak można było przewidywać, chwilowy spadek spożycia wódki nie trwał długo, zaś utrwalające się zwyczaje piwne sprzyjają powrotowi do wysokoprocentowych napojów. Równocześnie nastąpiła dramatyczna przemiana obyczajowości – podobnie jak w innych krajach zachodnich, młodzież uległa reklamie piwa, co gorsza za czę-

Ponieważ w Polsce istnieje dziś dość dobra sieć pomocy - świeckiej i kościelnej - uzależnionym i ich rodzinom, akcent należy położyć na kształtowanie obyczajowości religijno-rodzinnej.

stym przyzwoleniem rodziców. Drastycznie obniżył się wiek inicjacji alkoholowej, łącznie z wyrównaniem „szans” dziewcząt i chłopców.

Równocześnie okazuje się, że specjalści z Zachodu ze zdumieniem zazdroszczą nam prawnych możliwości rozwiązywania problemów alkoholowych. Skonstruowany w latach 90. system oparty o najniższy szczebel samorządowy daje gwarancje powstrzymania nowej fali alkoholizmu w konsumpcyjnym społeczeństwie postindustrialnym. Pod jednym wszakże warunkiem: iż decydenci najniższego szczebla mają właściwy osobisty stosunek do alkoholu i poczucie odpowiedzialności za młode pokolenie – także za swe własne dzieci!

Jaka jest odpowiedź Kościoła w Polsce na te zjawiska? Okazuje się, że z jednej strony wielu ludzi uległo tej presji, niemało rodziców dawało przyzwolenie na spożywanie alkoholu przez młodzież, wielu duchownych ulega emancypacji w kierunku „europejskiej” puszki piwa, zdarzały się – o zgrozo – parafialne festyny sponsorowane przez producentów piwa serwujących swoje produkty.

Z drugiej zaś strony, tak jak w minionych epokach, to właśnie Kościół stał zawsze na czele inicjatyw mających ochronić godność człowieka. Podobnie jak w sferze świeckiej mamy unikalny system rozwiązywania problemów alkoholowych, tak i Kościół w Polsce posiada jedyny tego typu dokument w świecie: „Wytyczne Episkopatu dla kościelnej działalności trzeźwościowej”. Dokument ten, zbierający wieloletnie doświadczenia pracy trzeźwościowej Kościoła, powstał w okresie Wielkiej Nowenny jako element milenijnego programu odrodze-

nia moralnego; w latach posoborowych został znowelizowany w duchu Vaticanum II. Wypracowana przez wieloletnie doświadczenie Kościoła metoda działalności trzeźwościowej okazuje się być adekwatna także w okresie transformacji społecznej.

Nietrudno odczytując Wytyczne zauważyć, że postulaty zawarte w nich są szansą także dziś. Znow obserwujemy wzrost zagrożenia, szczególnie wobec młodzieży, znow trzeba nawoływać do duchowieństwo do podejmowania akcji trzeźwościowej i stawania na jej czele. Trzeba stale odwoływać się do podstawowej funkcji rodziców chrześcijańskich w wychowaniu swoich dzieci do trzeźwości.

Z drugiej strony widać, że Kościół w Polsce nie stoi beczynnie wobec jednej z największych plag współczesności (na pewno więcej ludzi umiera z powodu skutków nadużywania alkoholu niż z powodu AIDS).

Na przykład: na wielu uczelniach i wydziałach teologicznych pojawia się tematyka uzależnień i psychoprofilaktyki. Coraz popularniejsze są wesela urządzone bez alkoholu, choć często zapomina się o dobru duchowym i obyczajowym, jakie płynie z uroczystego błogosławieństwa udzielanego z tej okazji przez Biskupa diecezjalnego. Dziś wspierają uzależnionych grupy AA istniejące przy parafiach, które swoim dorobkiem potwierdzają, że słusznie obrano jako podstawową zasadę kościelnej działalności trzeźwościowej zasadę „przez dobrowolną...”.

Ponieważ w Polsce istnieje dziś dość dobra sieć pomocy – świeckiej i kościelnej – uzależnionym i ich rodzinom, akcent należy zgodnie z Wytycznymi

położyć na kształtowanie obyczajowości religijno-rodzinnej. Niech nie zanikają zobowiązania abstynenckie dzieci pierwszokomunijnych – niekiedy pomijane nawet przez duchowieństwo w myśl zasady „po co dzieci mają mieć wyrzuty sumienia, gdyby nie dotrzymały zobowiązań” (a statystyki zdają się na to wskazywać). A przecież to nie są śluby objęte sankcją kanoniczną. Mimo że nie są to śluby „pod grzechem”, to przecież zaniedbanie dobra też rodzi skutki odpowiedzialności moralnej. Każde oddalenie od dziecka alkoholu jest dobrem! Natomiast akcent przy tych postanowieniach należy zgodnie z Wytycznymi położyć na zobowiązania rodziców!

Posługa apostołska na rzecz trzeźwości z pewnością należy do najtrudniejszych odcinków pracy Kościoła. Dotyczy ona bowiem dwu wymiarów: z jednej strony możemy mówić o duszpasterstwie trzeźwości jako części duszpasterstwa ogólnego, zwyczajnego – mającego za zadanie „wychowywać dzieci i młodzież w abstynencji, zaś dorosłych w pełnej trzeźwości”, czyli w całkowitej abstynencji lub niewielkim używaniu alkoholu. Z drugiej zaś, duszpasterstwo trzeźwości dotyka problemu osób uzależnionych. Ten drugi wymiar wszakże wymaga posługi osób odpowiednio przygotowanych i dlatego należałoby go zaliczyć do duszpasterstwa specjalistycznego.

Ze względu na przedmiot pracy dobrze, że duszpasterstwo trzeźwości obejmuje oba te kierunki posługi duszpasterskiej. W wielu środowiskach istnieje wszakże tendencja, by utożsamić duszpasterstwo trzeźwości z „duszpasterstwem uzależnionych”, dorzucając do tego np. problem narkomanii, co w efekcie prowa-

dzi do atrofii apostołatu trzeźwości umiejscowionego w strukturach duszpasterstwa ogólnego, zwyczajnego. W przypadku uzależnień od narkotyków potrzeba pomocy wybitnie wyspecjalizowanej, zaś trudno mówić o dobrowolnej rezygnacji z narkotyków ze względu na ich charakter. Metoda podstawowa określona przez Wytyczne Episkopatu: „przez dobrowolną abstynencję wielu do trzeźwości wszystkich” dotyczy szerokiej płaszczyzny wychowania do trzeźwości i możliwości pomocy uzależnionym.

O ile nawoływanie do leczenia alkoholików jest zawsze akceptowalnym postulatem społecznym („to mnie nie dotyczy”) i postulat umiarkowania u dorosłych też jest uznawany za słuszny, to wymaganie abstynencji od dzieci i młodzieży, choć w sferze normatywnej jest akceptowane, to łączące się z tym dawanie przykładu stylu życia bez alkoholu przez rodziców i wychowawców u niejednego studzi zapal. Jeśli jednak zabraknie świadectwa dorosłych, to alkohol będzie zawsze atrakcyjnym tabu dla młodego pokolenia.

W obliczu dzisiejszej sytuacji określonej także przez globalne oddziaływania na nasze życie, społeczne zasady zaprojektowane w Wytycznych Episkopatu są niezwykle ważne. Nietrudno zauważyć, że choć domagają się prostych aktualizacji dotyczących nowych struktur kościelnych, nowych wydziałów teologicznych, rozwoju grup samopomocowych i rozwoju świeckich struktur rozwiązywania problemów alkoholowych, to kierunek wskazany przez nie charakteryzuje się niezwykle ponadczasową intuicją co do rudymentów kształtowania pracy trzeźwościowej w Kościele i trzeba stale do nich wracać.

Wytyczne Episkopatu Polski dla kościelnej działalności trzeźwościowej

I. Zasady działalności

Uzasadnienie działalności

W trosce o realizację życia w pełni ewangelicznego zgodnie z nauką II Soboru Watykańskiego oraz w obliczu ciągłego wzrostu alkoholizmu w społeczeństwie polskim Episkopat Polski — nawiązując do tradycji pracy Kościoła w Polsce nad trzeźwością Narodu i uznając konieczność wzmożenia wysiłków duszpasterskich na tym odcinku, nie umniejszając przy tym znaczenia walki z innymi wadami i zagrożeniami — ujmuje niniejszym w ogólne ramy Kościelną Działalność Trzeźwościową nad wykorzenieniem pijaństwa i ugruntowaniem cnoty trzeźwości w Narodzie.

Cel i motywacja działalności

1. Kościelna Działalność Trzeźwościowa kieruje się zasadą: „Przez dobrowolną, całkowitą abstynencję wielu do trzeźwości stanowej i zawodowej wszystkich”. Duszpasterze — będąc daleko od przesady w motywacji konieczności abstynencji względami moralnymi i zdrowotnymi, zachowując pełny szacunek wobec tych, którzy w sposób godny chrześcijanina i katolika używają czasami napojów alko-

holowych — niechaj zachęcają wiernych do składania dobrowolnej ofiary całkowitej abstynencji na pewien okres lub na całe życie, w nadprzyrodzonym duchu wynagrodzenia za grzechy alkoholizmu z miłości ku Bogu i bliźnim, a zwłaszcza nieszczęśliwym ofiarom nałogu pijaństwa, a także dla skuteczniejszego przeciwstawienia się towarzyskiemu przymusowi picia, jak również dla osobistego postępu w życiu duchowym i dawania dobrego przykładu.

Postawa kapłanów

2. Obecna chwila domaga się szczególnie zdecydowanej postawy kapłanów wobec zagrożenia alkoholizmu i przykładu ich całkowitej abstynencji. Dlatego Episkopat Polski wyraża gorące życzenie pod adresem wszystkich kapłanów tak diecezjalnych, jak i zakonnych, aby wzięli sobie do serca sprawę wykorzenienia pijaństwa z pobudek społecznych oraz moralno-religijnych i w pierwszym rzędzie sami stanęli w szeregach abstynenckich. W związku z tym Episkopat poleca, ażeby prymicie kapłańskie, oficjalne zebrania duchowieństwa, nie wykluczając przyjęć odpustowych czy imieninowych, odbywały się bez podawania alkoholu.

Zaangażowanie się zakonów i zgromadzeń

3. Episkopat Polski zobowiązuje również zakony i zgromadzenia — tak męskie, jak i żeńskie — aby planowo i systema-

Przyjęte przez Episkopat w dniu 17 VI 1959 r., a znowelizowane 1 IV 1971 r. na 124. Konferencji Plenarnej w Warszawie. Podtytuły rozdziałów „Wytycznych” zostały wprowadzone przez Sekretariat Komisji Episkopatu ds. Trzeźwości.

tycznie, zależnie od przepisów własnych Konstytucji i Reguł, przyczyniały się do krzewienia chrześcijańskich obyczajów oraz gorliwie włączały się w Kościelną Działalność Trzeźwościową.

Wychowanie w seminariach duchownych i nowicjatch żeńskich

4. Episkopat poleca, żeby we wszystkich Seminariach Duchownych tak diecezjalnych, jak i zakonnych, oraz we wszystkich nowicjatch zgromadzeń i zakonów żeńskich było poważnie potraktowane wychowanie trzeźwościowe, kształtujące właściwe postawy młodzieży i przygotowujące ją do przyszłej pracy na tym polu w naszym kraju. Należy młodzieży ukazywać, że abstynencja od alkoholu i tytoniu jest dla niej doniosłą wartością w formacji duchowej, osobistej i społecznej. W seminariach zaś należy wprowadzić przygotowania alumnów do przyszłej pracy duszpasterstwa trzeźwościowego przez systematyczne wykłady, prelekcje oraz pracę w zespołach trzeźwościowych.

Wykłady alkoholologii na uczelniach katolickich

5. Episkopat wyraża życzenie, żeby na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim i na Akademii Teologii Katolickiej wprowadzono specjalne wykłady z zakresu alkoholologii.

Włączenie się pomocników Maryi i innych form apostołstwa kościoła

6. Episkopat z zadowoleniem notuje fakt powstania na progu nowego Milenium w Polsce, w ramach realizacji Ślubów Jasnogórskich oraz posoborowej odnowy Kościoła, nowej formy apostołstwa pod nazwą Pomocników Maryi

Matki Kościoła (jako odpowiedzi na apel z dnia 26 VIII 1969 r.). Episkopat wyraża życzenie, aby apostołstwo to nie tylko rozszerzyło się jak najbardziej, lecz również walnie przyczyniało się do wzmocnienia Kościelnej Działalności Trzeźwościowej. Podobnie inne formy apostołstwa i działalności społecznej Kościoła powinny być włączone w tę tak konieczną akcję.

Środki i charakter działalności

7. Kościelna Działalność Trzeźwościowa, posługując się środkami przyrodzonymi i nadprzyrodzonymi, powinna być ciągła i systematyczna, uwzględniana w programie pracy duszpasterstwa zwyczajnego i obejmować cały Naród.

Parafialna księga trzeźwości i parafialny apostołat trzeźwości

8. Duszpasterze doceniają Parafialną Księgę Trzeźwości. Jest ona dowodem społecznej i wychowawczej, profilaktycznej i pomocniczej działalności Kościoła oraz wyrazem apostołskiego dążenia Ludu Bożego do pełni chrześcijaństwa. Dlatego też zapisanymi w Księdze Trzeźwości należy troskliwie zaopiekować się w sposób duszpasterski. Oni bowiem tworzą tzw. „Parafialny Apostolat Trzeźwości”. Przynajmniej cztery razy w roku, najlepiej w niedziele, w każdej parafii duszpasterze urządzają dla nich odpowiednie nabożeństwo z homilią i aktem zadośćuczynienia.

Rodzina katolicka — szkołą chrześcijańskiej trzeźwości

9. Doceniając znaczenie funkcji wychowawczej rodziny, Episkopat domaga się od rodziców katolickich

chrześcijańskiej postawy trzeźwości oraz zdobycia i w tym zakresie wiedzy pedagogicznej, a także ustawicznego wysiłku wychowawczego.

Wychowanie trzeźwościowe dzieci i młodzieży

10. W celu ujednoczenia we wszystkich diecezjach pracy duszpasterskiej nad dziećmi, Episkopat usilnie zachęca Księża proboszczów oraz katechetów do przyjmowania od dzieci przy I Komunii św. przyrzeczenia powstrzymania się od napojów alkoholowych i palenia tytoniu aż do dojścia do pełnoletniości (nie może to być jednak okres mniejszy niż do 18 roku życia) i zapisywania tych przyrzeczeń w Parafialnej Księdze Trzeźwości. Od rodziców tych dzieci należy pobierać zobowiązanie, że nie urządują przyjęcia pierwszokomunijnego z alkoholem i zatroszczą się o wychowanie dzieci w trzeźwości.

11. Do programu formacji Liturgicznej Służby Ołtarza, Scholi, oraz Bieli wprowadza się obowiązek abstynencji od alkoholu i tytoniu. Przyrzeczenia dzieci i młodzieży należy łączyć z ideą ofiarnej i apostołskiej służby Niepokalanej Królowej Polski.

12. Przy okazji bierzmowania powinno odbyć się odnowienie przyrzeczenia dzieci i młodzieży wobec księdza biskupa. Nie należy zaniedbywać odnowy tych przyrzeczeń również na początku i przy zakończeniu roku katechetycznego. Uznanie bowiem przyrzeczeń za życiową wartość i przestrzeganie ich przyczynia się do normalnego rozwoju biologicznego, psychicznego, społecznego oraz religijno-moralnego dzieci i młodzieży.

Kształtowanie obyczajów trzeźwościowych w życiu rodzinnym i społecznym

13. Episkopat wymaga także, żeby przyjęcia wiernych z okazji chrztów, ślu-

bów, pogrzebów, odpustów oraz innych uroczystości rodzinnych odbywały się bez alkoholu. W wypadku urządzenia weselnego przyjęcia bez alkoholu Biskup Ordynariusz prześle nowożeńcom swoje specjalne błogosławieństwo pasterskie.

Tydzień modłów o trzeźwość narodu

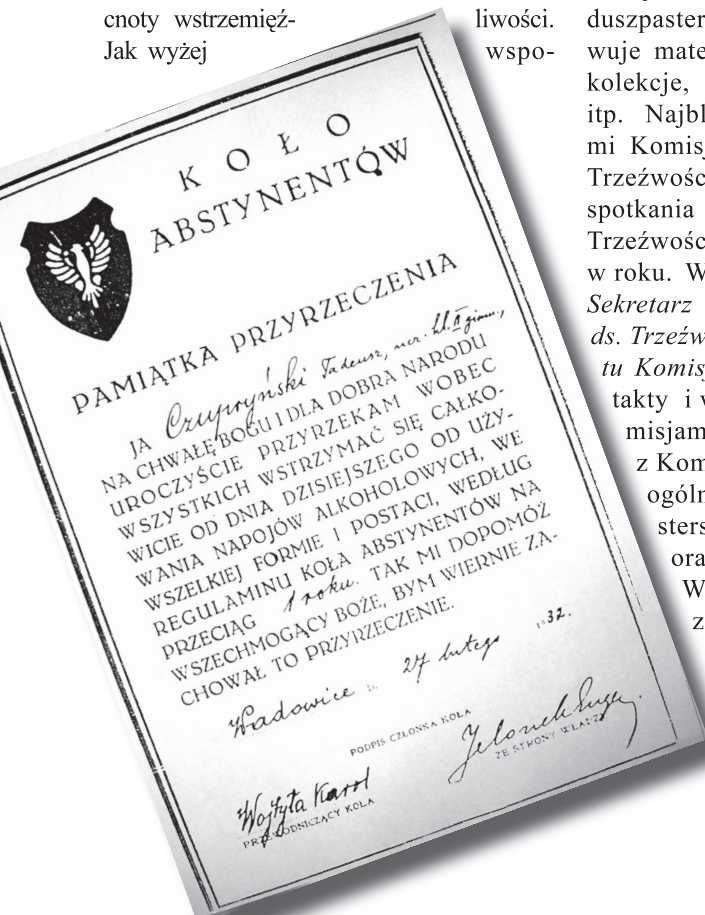
14. Jeden tydzień w roku, na początku W. Postu z uwzględnieniem Środy Popielcowej, poświęca się na wzmocnienie Kościelnej Działalności Trzeźwościowej jako Tydzień Modłów o Trzeźwość Narodu. Tydzień Modłów o Trzeźwość Narodu ma być szczególnie poświęcony modłom i pokucie dla wyproszenia łaski ugruntowania trzeźwości w narodzie oraz problemom walki z alkoholizmem i kształtowaniu cnoty wstrzemięzliwości. Jak wyżej

mniano, praca winna jednak trwać cały rok osiagając natężenie w Adwencie i w W. Poście.

II. Podmiot i struktura działalności

Komisja Episkopatu ds. Trzeźwości i jej sekretariat oraz Krajowy Duszpasterz ds. Trzeźwości

15. Całością Kościelnej Działalności Trzeźwościowej w Polsce, z polecenia Konferencji Episkopatu, kieruje Komisja Episkopatu do Spraw Trzeźwości. W jej skład wchodzi znawcy alkoholologii pastoralnej i działacze trzeźwościowi, zarówno duchowni, jak i świeccy. Komisja opracowuje bieżące i perspektywiczne programy duszpasterstwa trzeźwości, przygotowuje materiały, organizuje kursy, rekolekcje, konferencje trzeźwościowe itp. Najbliższymi współpracownikami Komisji są Diecezjalni Referenci Trzeźwościowi. Komisja organizuje spotkania Diecezjalnych Referentów Trzeźwości przynajmniej dwa razy w roku. W ramach Komisji działa jej Sekretarz jako Krajowy Duszpasterz ds. Trzeźwości i Kierownik Sekretariatu Komisji. Komisja utrzymuje kontakty i współpracuje z innymi Komisjami Episkopatu, a zwłaszcza z Komisjami ds. duszpasterstwa ogólnego, katechizacji, duszpasterstwa kobiet, dobroczynności oraz apostołstwa świeckich. Współpracuje ona również z Instytutem Teologii Pastoralnej KUL oraz w miarę możliwości z innymi zakładami naukowymi i społecznymi.

Diecezjalny referat trzeźwości

16. Na szczeblu diecezjalnym Kościelną Działalnością Trzeźwości kieruje Biskup Ordynariusz za pośrednictwem swego Diecezjalnego Referenta Trzeźwości. Każdy Diecezjalny Referent

Trzeźwości powinien posiadać Konsultę utworzoną z duchownych i świeckich. Tworzą oni Kurialny Referat Trzeźwości, który jest odpowiedzialny za działalność trzeźwościową w diecezji. Służy on duchowieństwu informacjami o przepisach prawnych odnoszących się do zwalczania alkoholizmu, a także leczenia choroby alkoholowej. Tworzy w Kurii bibliotekę i składnicę przeciwalkoholową, wykorzystując również stosowne pomoce Społecznego Komitetu Przeciwalkoholowego, jak wydawnictwa książkowe, broszury, plakaty, afisze, obrazki, przezrocza, filmy itp. Zbiera także od duchowieństwa sprawozdania z przeprowadzonych akcji trzeźwościowych i przekazuje Sekretarzowi Komisji dla Spraw Trzeźwości.

Dekanalny referat trzeźwości

17. W dekanacie Kościelną Działalność Trzeźwościową koordynuje

i popiera Dekanalny Referent Trzeźwości, mianowany przez Ordynariusza na wniosek Diecezjalnego Referenta Trzeźwości.

Duszpasterstwo parafialne i parafialne komisje do spraw trzeźwości

18. Na terenie parafii program pracy trzeźwościowej wprowadzają w życie miejscowi duszpasterze pod kierownictwem proboszcza. Ksiądz Proboszcz może powołać Parafialną Komisję złożoną ze świeckich dla popierania programu trzeźwości na forum parafii.

Referaty trzeźwości przy zakonach i zgromadzeniach męskich oraz żeńskich

19. Również zakony męskie i żeńskie zatroszczą się o utworzenie Referatów Trzeźwości i podjęcie pracy zgodnie z niniejszymi „Wytycznymi”.

Duszpasterstwo akademickie

20. Episkopat poleca Duszpasterstwu Akademickiemu, aby wspólnie z młodzieżą włączyło się w powszechną walkę z alkoholizmem i realizowało program Kościelnej Działalności Trzeźwościowej.

Wierzący ludzie dobrej woli — jako podmiot kościelnej działalności trzeźwościowej

21. Episkopat Polski usilnie prosi, aby do Kościelnej Działalności Trzeźwościowej, prowadzonej w myśl niniejszych „Wytycznych”, włączali się szczerze i odważnie wszyscy ludzie wierzący dobrej woli, których Duch Święty na pewno do tej pracy wzywa i uzdalnia.